

nega narodnega voditeljstva, kot je bilo to med svetovnjima vojnama. Ti časi so nepovratno mimo, ne glede na to kako močno si to nekateri želijo ali ne želijo» (str. 46).

Redefiniranje nacije in razvitje zamisli nacionalne države vse do njene ustanovitve in mednarodne uveljavitve analizira P. Klinar v sestavku Slovenska nacionalna zavest v času osamosvajanja. Na eni strani se ta zavest izraža v visokem vrednotenju institucij, ki zagotavljajo oz. varujejo nacionalno samostojnost, po drugi strani pa dobiva tudi svoj negativen odvzem v izražanju nacionalne nestrpnosti, v zanikanju enakih pravic človeka in celo v agresivnem nacionalizmu. Predpostavljamo lahko, da se bo ta vidik ob socialni in gospodarski krizi še poglobil. Odnos med avtohtonimi prebivalci in imigranti v Sloveniji je P. Klinar analiziral v posebnem prispevku. Demokratizacijske procese, tako kot se izražajo na politični ravni skozi angažiranje in stališča, analizira več prispevkov. Naj jih samo naštejemo: B. Marčič, Zaznave Slovencev o političnem sistemu, in Politika in javno mnenje; N. Toš, Politične stranke, volilci in njihove idejne orientacije ter Demokratizacija v Vzhodni Evropi – primer Slovenije. V ta okvir sodi tudi prispevek J. Štebeta O vzorcih sprememb volilnih nagnjenj Slovencev. Na vprašanje, kako je s socialno določenostjo vrednotenja neenakosti, odgovarja V. Rus v svojem sestavku o lastninskem in blaginjskem sindromu pri Slovencih. Za večino Slovencev enakost ni pogoj za demokracijo in še manj nekaj, kar kaže istovetiti z demokracijo.

V posebnem poglavju so podrobno prikazani tudi rezultati raziskave O nacionalni varnosti, kjer A. Grizold in L. Jelušič razčlenjujeta in opisujeta varnostno zavest Slovencev. Zbornik socioloških, politoloških in obramboslovnih raziskav priznanih slovenskih znanstvenikov končuje spis N. Toša Institucionalne spremembe in perspektive demokracije v Sloveniji. Preobrati v Vzhodni in Srednji Evropi so izziv demokraciji in priložnost, da se te družbe izvijejo iz dolgotrajne vkleščenosti v avtoritaren sistem. Tu pa se zastavljajo že nova vprašanja njene »utrjenosti« in učinkovitosti pri reševanju glavnih problemov. Zbornik je, še zlasti s svojo empirično utemeljitvijo, pomemben prispevek k razumevanju prehodnega obdobja in hkrati opozorilo na pomen demokratičnih pravil in razvijanje instituci-

onalne legitimnosti celotnega političnega sistema.

Marjan Brezovšek

MIRJAN NASTRAN ULE

Psihologija vsakdanjega življenja

(Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1993, str. 253)

Naše življenje, ki ga živimo v svojem vsakdanjem svetu, je pestro, izzivalno, zanimivo, dinamično, enkratno, presenetljivo. Poleg pripisanih atributov bi mu lahko pridali še mnoge druge. Kako to vsakdanje življenje, njegova dogajanja osvetliti? To je tema, ki zanima mnoge znanstvenike: filozofe, sociologe, psihologe itd. In proučevanja te teme se je (še zlasti s psihološkega gledišča) tudi lotila dr. Mirjana Ule. Letos jo je avtorica predstavila v delu Psihologija vsakdanjega življenja. Njeno delo je izšlo pri Znanstvenem in publicističnem središču v Ljubljani. Avtoričino delo je, kot bomo poskusili utemeljiti v nadaljevanju, nosilec bogatih vrednosti. Z njimi se lahko strokovno obogatijo tudi profesorji družboslovja. In prav zaradi izrečenega sem se odločila, da družboslovcem (še predvsem profesorjem družboslovja) to delo nekoliko pobliže predstavim.

Delo poleg predgovora vsebuje tele nosilne vsebinske teme: vsakdanji svet kot socialno-psihološka kategorija; medosebni odnosi v vsakdanjem življenju; psihopatologija vsakdanjega življenja; življenjski svet družine; vsakdanji svet in spolne razlike; individualizacija življenja in spremembe subjektivnih struktur. Temeljito poznavanje nanižanih tem je nujno potrebno tako za profesorja psihologije kot sociologije. Reči je mogoče: oba morata pri dijakih razmišljati o vsakdanjem svetu; o medosebnih odnosih, ki potekajo v tem svetu; o patoloških pojavih, ki v njem vzniknejo. In še bi lahko nadalje utemeljevali. To pa ravno dokazuje, kako strokovno zelo bogata osebnost mora

biti profesor družboslovja. Le kot taka lahko učinkovito prikazuje dijakom velik pomen družboslovne stroke.

Avtorica v predgovoru, tako kot je že to skorajda neobhodno nujno, pojasnjuje, zakaj se je lotila proučevanja središčne tematike. To ji, kot je že bilo povedano, predstavlja vsakdanje življenje, njegova psihologija. In na zastavljeno vprašanje odgovarja, da zato ker »nas vsakdanje življenje zasipava z izzivi, pa se mi zdi, da je to nek skorajda spontan tok dogajanj, v katerem plavamo tako rekoč avtomatsko in se rutinsko in sproti odzivamo nanj« (str. 7).

Pri obravnavi vsakdanjega sveta kot socialno-psihološke kategorije je zanimivo avtoričino opozorilo, da se danes pojavljajo v družboslovnih tematikah spremembe. Tako se danes proučevanja družboslovnih tematik preusmerjajo od makrostruktur (denimo od države, civilizacije, politike itd.) k mikrostrukturam (k posamezniku, k oblikovanju njegove identitete). Avtorica se sprašuje, kako danes nadomestiti izgubo tradicionalnih vrednot. Kajti »prepričanja politikov, družboslovcev, ekonomistov, da bodo moderne družbe z višjim materialnim standardom, z večjo socialno močjo zmogle nadomestiti izgubo tradicionalnih vrednostnih sistemov, verovanj, načinov vedenja v procesu modernizacije in sekularizacije zahodnih družb (npr. Parsons, 1967, Luhman, 1975) so se hitro izkazala kot iluzorna« (str. 12).

Opozarja tudi, da se danes pri vzgoji kaže izrazita potreba po bližini. Vzgoja otrok je tipično ciklično delo, naravnano v razvoj in le manj v kvantitativni napredek. Današnji čas je čas (in tega se mora profesor družboslovja še kako zavedati), ki zahteva od posameznika ustvarjalno angažiranje, ustvarjalno uporabo znanja, sposobnosti ustvarjalnega učenja, komuniciranja.

Avtorica poudarja, da si posamezni subjekt vedno konstruira svet iz osnovnih sestavin svojega družbenega rezervoarja znanja. Posamezniku zastavlja v premislek zelo pomembno (zlasti v današnjem času) vprašanje. To se glasi: kako (danes) ohraniti pravi življenjski ritem?

Bralec se, kot je že bilo opozorjeno, lahko v publikaciji tudi srečuje s tako pomembno temo, kot so avtoričini razmisleki o medsebojnih odnosih v vsakdanjem življenju. V medosebne odnose vstopamo, moramo

vstopati. Takšna opravila smo prisiljeni izvajati, pa če si to želimo ali ne. Kakšna je psihologija medosebnih odnosov? Katere so njihove glavne vrste? Ta (takšna) in še tudi mnoga druga vprašanja avtorica osvetljuje v svojem delu. Ob branju si je še posebej vedno zapomniti: nepopačen odnos je posebna kvaliteta odnosa ter zapomnjeno tudi v življenju dejansko uresničevati.

Še posebej pritegnejo avtoričini razmisleki o psihologiji sreče. Kaj je to sreča? Kako opredeliti vsebine tega stalno aktualnega pojava? Kaj lahko pove o sreči (tudi psiholog? Avtorica posreduje bralcu vrsto zanimivih ugotovitev psiholoških raziskav o sreči.

Ni posameznika, ki se v svojem življenju, še posebej v današnjem kriznem času, ne bi srečeval z obremenilnimi dogodki. Kako (s kakšnimi sistemi) jih obvladovati? Kako zlasti obvladovati stres? Kako še zlasti danes obvladovati stresni pojav v naši družbi? V družbi, za katero se povsem upravičeno sodi, da velja za družbo burnih ter korenitih sprememb. Tudi o teh vprašanih razmišlja avtorica v svojem delu.

Njena razmišljanja pa gredo še dalje. Takole sklepa. Ker mnogokrat živi posameznik v družini, si je še treba zastaviti tale vprašanja: kako je z dogajanjem življenjskega sveta? Kaj se pravzaprav dogaja z družino kot obliko vsakdanjega življenja? Kakšen je njen vsakdanji svet? Katera psihosocialna protislovja spremljajo sodobne družine?

Dovolimo si tudi poudariti nekatere pomembne misli, ki jih avtorica izreka pri obravnavi tako imenovanih »družinskih vsebin«. Avtorica zlasti opozarja, da ni danes nič več tako zelo jasno, kot je bilo, denimo, v preteklosti, kako in k čemu vzgajati svoje otroke. Konkretno vsebine vzgojnih prijemov so vse težje določljive. Mnogokrat prihaja v šolskem obdobju do kriz. Krize izvirajo predvsem iz nasprotja med čustveno usmerjeno družinsko socializacijo in čustveno nevtralizirano šolsko socializacijo. Družina je vedno tista, ki zelo pomembno vpliva na posameznikovo življenje. Kajti, družina različno »poudari« družbeno dogajanje in ga tudi zelo različno »filtrira« na individualno raven. Življenje (tudi tisto, ki ga živimo v družini) je vedno eno, edino. Njegov potek ni nikoli urejen ter gladek proces.

Po obravnavi imenovanih »družinskih vsebin« prehaja avtorica k obravnavi vsakdanjega sveta in spolnih razlik. Katere so

bistvene specifične razlike pri oblikovanju moške ter ženske identitete? To je vprašanje, ki ga problematizira. Problematizacija vprašanja ni enostavna. Kajti, predsodki o »čustveni« ženski in »razumskem« moškem so močno ukoreninjeni. Toda »temeljni ugovor proti ostri delitvi na razum in čustva nam daje že uvid, da čustva niso samo t. i. čustvena reakcija posameznika, tj. tisto, kar neposredno občutimo kot »čustvo« (strah, ljubezen, naklonjenost, sovraštvo, odpor), temveč zajemajo celotno osebnost« (str. 220, 221).

Svojo publikacijo sklene z obravnavo vsebin, kompleksu, kateremu prida naslov – individualizacija življenja in spremembe subjektivnih struktur. Pri obravnavi tovrstnih vsebin je smotrno poudariti na avtoričino opozarjanje, da se danes srečujemo z množično spremembo odnosa ljudi do pogojev in oblik njihovega življenja. Kakšna je sploh vloga sodobnega subjekta? Sodobnega subjekta, ki so poznali stabilne koordinate za usmerjanje življenja in za vsakdanje ravnanje, pobud za novo individualizacijo življenja in bolj osebno kreacijo svojega vsakdanjega življenja« (s. 232, s. 233).

Tisto, kar je neizbežno, je: sodobni subjekt mora (po)ostati gibljiv, odprt, sposoben za prilagajanje, za produktivno soočenje z vsakdanjimi obremenitvami. Sodobni subjekt naj sprejema razmere kot produktiven izziv svojemu življenju.

Avtorica si v tem kontekstu zastavlja vprašanje; ali še obdržati tradicionalne standarde odraslosti?

Naj sklenem: delo, ki smo ga predstavili, je lahko uporabno za različne bralce. Če jih konkretiziramo, potem lahko trdimo: za družboslovce, za profesorje družboslovja, za strokovno javnost. Pa ne le zanje. Kajti, treba je prisluhniti tudi mislim, ki jih avtorica izreka v predgovoru: »Knjiga ni namenjena samo strokovni javnosti, ampak upam, da bo zanimiva za bralca ali bralko, ki skušata najti malo bolj strokovne odgovore na dileme, ki se jim postavljajo v vsakdanjem življenju« (str. 8).

Alojzija Židan

CHAIM PERELMAN:

Kraljestvo retorike

(Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1993)

»Filozofi so priporočali iskanje resnice in kontemplativno življenje, retoriki pa so, nasprotno, dajali prednost veščini, ki je učila, kako z govorom vplivati na ljudi, in ki je neogibna v dejavnem življenju, še zlasti pa v politiki (str. 9). Chaim Perelman se v knjigi Kraljestvo retorike (188 strani), ki je v prevodu Jelke Kernev-Štrajn in s spremno študijo dr. Jelice Šumič-Riha letos izšla pri Znanstvenem in publicističnem središču, zavzema za rehabilitacijo retorike kot nove retorike. Ta se v primerjavi s klasično retoriko, ki je bila speljana zgolj na retoriko figur in klasificiranje različnih načinov, kako olepšati slog, navezuje na staro retoriko kot umetnost pregovarjanja.

Knjiga je razdeljena na 14 poglavij. Najprej avtor opredeli predmet nove retorike in njen odnos do logike. Aristotel je ločeval med dvema vrstama argumentiranja – analitičnim in dialektičnim in je oče tako formalne logike kot tudi teorije argumentacije. Za prvo velja, da je sklepanje veljavno ne glede na resničnost ali neresničnost premis, sklep pa je resničen le, če so resnične tudi premise. Tako sklepanje je neosebno. To pa ne drži za dialektično sklepanje, ki ga sestavljajo bolj ali manj prepričljivi argumenti, ki nikoli niso povsem formalni in ki skušajo naslovnika bodisi prepričati bodisi pregovoriti. Analitično sklepanje se nanaša na resničnost, dialektično pa na mnenje. Aristotelovo dialektiko so zanimali argumenti z enim samim sogovornikom, medtem ko je retoriko zanimal način, kako se obrača na množico. »Teorija argumentacije, zasnovana kot nova retorika ali nova dialektika, pokriva celotno diskurzivno polje, ki skuša prepričati ali pregovoriti, ne glede na poslušalstvo, na katero se naslavlja, in na predmet razstave« (str. 18).

Argumentacija poteka v naravnem jeziku, tako da dvoumnost ni že vnaprej izključena, medtem ko pri formalno pravilnem sklepanju uporabljamo znake, ki so nedvoumni in jasno formulirani in s tem omogočajo mehansko delovanje sistema, na primer